

Rastlinske posebnosti Banjšic v zahodni Sloveniji

Igor Dakskobler

Je pokrajina, blizu mojih domačih krajev, ki jo odkrivam že od leta 1984, a je zagotovo nikoli ne bom zares poznal. Že večkrat sem si ob pogledu s Kuka, Slemen ali Sv. Lovrenca proti široki verigi južnih in zahodnih Julijskih Alp s Triglavom v ozadju rekel, da moram o tej planoti napisati članek za *Proteus*, uredniku to tudi nekajkrat obljubil, a obljube do zdaj še ne izpolnil.

Zemljepisna predstavitev

Banjšice so planota, ki jo na severu omejuje reka Idrijca, na zahodu reka Soča, na jugu Goriška ravan in na vzhodu Čepovanska dolina. Geografi in fitogeografi jo obravnavajo različno, prvi predvsem kot dinarsko pokrajino, drugi bolj kot predalpsko-submediteransko pokrajino. Sam jo, po rastju in

rastlinstvu, štejem za izrazito prehodno pokrajino med Julijskimi Alpami, Dinarskim gorstvom in Primorjem. Na severnih pobočjih planote prevladuje alpski vpliv, na južnih in zahodnih primorski vpliv. Planota je v vzhodnem in severnem delu, kjer prevladuje apnenec, zelo gozdnata. V osrednjem delu, kjer prevladuje laporovec, je največ kmetijskih površin, travišč in pašnikov. Na pobočjih nad dolino Soče prevladujeta laporovec in fliš, tam je zdaj na nekdanjih kmetijskih površinah veliko pionirskega gozda različnih drevesnih vrst, predvsem belega in črnega gabra, malega jesena, lipovca, lipe, velikega jesena, breze, trepetlike, črne jelše, gradna, cera, leske in ponekod celo poljskega bresta. Najvišje vzpetine, še posebej Lašček (1.071 metrov) in Veliki vrh (1.071

Banjšice s Slemen. Foto: Igor Dakskobler.

metrov), presegajo 1.000 metrov. V osrednjem delu, ki je najbolj odprt in pregleden, so vzpetine nekoliko nižje: Kuk (788 metrov), Sleme (800 metrov), Sv. Lovrenc (799 metrov), enako tudi v jugozahodnem delu: Gomila (816 metrov), in v zahodnem delu: Jelenk (787 metrov) in Rebri (750 metrov). Poseljenost je redka. Planota skoraj nima središčnih naselij (do neke mere sta to vasi Banjšice in Kal nad Kanalom), pač pa mno-

go zaselkov, tudi v gozdu skritih samotnih domačij. Površinski vodotoki so le v zahodnem in jugozahodnem delu planote, največji Vogršček, Avšček in Rohat. Veliko je kraških izvirov in jam. Na zdajšnjo podobo planote je v marsičem vplivala prva svetovna vojna. Njene ostaline so vidne ne le v nekdanjih vojaških objektih, kavernah, rovih in cestah, temveč tudi v rastju in rastlinstvu. Gozdni mošnjak (*T. caerulescens*, sin. *Thlaspi sylvestre*), ki ga v Sloveniji

Gozdni mošnjak (Thlaspi sylvestre, sin. T. caerulescens) v Grudnici. Tam ga je prva odkrila Marija Skok, rastlino ji je določil Gabrijel Seljak, o njegovi zdaj poznani razširjenosti na Banjšicah smo napisali članek, katerega soavtorji so še Gabrijel Seljak, Jože Lango in Tinka Bačič.
Foto: Igor Dakskobler.

poznamo le na Banjšicah in v Čepovanski dolini, je skoraj gotovo sem prišel s krmo za konje in se na s hranili bogatih travnikih in pašnikih v okolici nekaterih zaselkov (Srednji Lokovec, Grudnica, Vrata, Šulgi, Sveto) obdržal do zdaj. Njegova siceršnja naravna razširjenost je bolj severno od Slovenije. S prvo svetovno vojno lahko povezujemo tudi nahajališče zrnatega kamnokreča (*Saxifraga granulata*) v Srednjem Lokovcu (T. Wraber, 2005).

Alpsko-predalpsko rastje in rastlinstvo na Banjšicah

Zakaj so Banjšice zame lahko tudi predalpska pokrajina? Njihova naravna vegetacija je večinoma bukov gozd. V apnenčastem, kraškem delu (Grudnica, Kanalski Lom, Lokovec, Kalški gozd), deloma tudi v zahodnem delu (Avška Osojnica), je ta gozd še razmeroma dobro ohranjen in po rastju ga lahko uvrstimo predvsem v združbo bukve in volecvetne mrtve koprive (*Lamio orvalae-Fagetum*). Po prisotnosti nekaterih drevesnih, grmovnih in zeliščnih vrst: alpskega negnoja (*Laburnum alpinum*), brestovolistne medvejke (*Spiraea ulmifolia*),

Gozd bukve in velevetne mrtve koprive (*Lamio orvalae*-Fagetum), Avška Osojnica. Foto: Igor Dakskobler.

Zeliščna plast gorskega bukovega gozda s peterolistno konopnico (*Cardamine pentaphyllos*). Foto: Igor Dakskobler.

trilistne vetrnice (*Anemone trifolia*), peterolistne konopnice (*Cardamine pentaphyllos*) in še drugih, sodi v predalpsko geografsko različico te združbe in ne v dinarsko.

Neposredno bližino Julijskih Alp očitno kažejo nekatere v glavnem alpsko razširjene vrste. Vzhodnoalpski endemit nežni kamnokreč (*Saxifraga tenella*) je vrsta vlažnih skalnih razpok predvsem v subalpskem in alpskem pasu. Njegova nahajališča pri Tolminskem in Kanalskem Lomu in nad grapo Vogrščka so najbolj jugozahodna v celotnem območju razširjenosti. Njegov so-

rodnik Hostov kamnokreč (*Saxifraga hostii*) je prav tako razširjen v glavnem v Vzhodnih Alpah. Na Banjšicah so posamezna nahajališča na skalnatih rastiščih v severnem (Pekel, Peklenca), jugovzhodnem (Rojčev vrh pri Spodnjem Lokovcu) in jugozahodnem delu (Jelenk). Lepi jeglič (*Primula auricula*) navadno povezujemo z Alpami, alpskimi pokrajinami ali vsaj gorami. Na Banjšicah ta vrsta skalnih razpok uspeva v koritih zgornjega dela Avščka in pod grebenom Kuka nad Desklami. Pironova meteljka (*Medicago pironae*) je endemit Jugovzhodnih Alp, prav

Nežni kamnokreč (*Saxifraga tenella*) na useku ceste nad Kanalskim Lomom. Foto: Igor Dakskobler.

Hostov kamnokreč (*Saxifraga hostii*) pod Jelenkom.
Foto: Igor Dakskobler.

tako vrsta kamnitih rastišč, predvsem melišč. Raste tudi na planoti med Jelenkom in Rebrom in na Sveti Gori. Endemit Julijskih Alp je tudi ozkolistna preobjeda (*Aconitum angustifolium*), ki ima svoja nahajališča v senčnih gozdovih v grapi Vogrščka.

Dinarsko rastlinstvo na Banjšicah

Rastlinska vrsta, ki podpira obravnavo Banjšic kot dinarske pokrajine, je na primer kranjski volčič (*Scopolia carniolica*), značilna rastlina vlažnih ilirskih bukovih in javorjevih gozdov z nahajališči na severnih pobočjih planote nad dolino Idrijce, v grapi Vogrščka, v koritih Avščka in pobočjih Avške Osojnice ter na osojnih pobočjih Kuka (kota 611 metrov) nad zaselkom Paljevo. Tudi češljasta smetlika (*Euphrasia pectinata*) – poznamo nahajališče pri zaselku Hoje (Levpa), in brezstebelni osat (*Cirsium acau-*

le) – poznamo nahajališča na travnikih pri Rebru, pod Kameračem (na obeh nahajališčih tudi njegovega križanca s panonskim osatom, *Cirsium x freyerianum*) in Gomilo, imata v Sloveniji predvsem dinarsko razširjenost.

Lona (1952: 195) je objavil podatek o nahajališču kranjskega jegliča (*Primula carniolica*): Sleme na planoti Banjšice (4. 8. 1873, vir je Tommasinijev herbarij). Do zdaj nam na tej planoti ni uspelo najti nobenega nahajališča tega slovenskega endemita s prevladujočo dinarsko (in predalpsko) razširjenostjo. Najbližja nam znana nahajališča so nad Čepovansko dolino, pod Kobilico in sosednjimi vzpetinami proti Stadorju, kjer ponekod raste tudi idrijski jeglič (*Primula x venusta*). Greben Slemenca (od Kuka pa vse do Kamerača) je v glavnem travnat, le malo je apnenčastih in lapornatih kamnitih robov, ki so deloma zasajeni s črnim borom ali porasli z grmičevjem, tudi rešeljiko (*Prunus mahaleb*), skalno krhliko (*Frangula*

rupestris), kranjsko kozjo češnjo (*Rhamnus fallax*) in Scopolijevim volčinom (*Daphne alpina* subsp. *scopoliana*). Je mogoče, da je tam pred približno 150 leti rasel kranjski jeglič? Pred nekaj leti sem na Bukovskem Vrhu, na skrajnem vzhodnem delu Šentviške planote, pri domačiji Seljak, na robu travnika in na pašniku pod kolovozom in nad njim, opazil dve manjši populaciji kranjskega jegliča. Od kje je le prišel, nisem ga pričakoval v takem okolju na zanj manj značilnem rastišču. Res pa so razmeroma blizu tudi bogata nahajališča v stranskih dolomitnih grapah Kazarške (Bukovske) grape. Od takrat se mi zdi nekdanje nahajališče kranjskega jegliča na banjškem Slemenu mogoče, čeprav ga moramo šteti za izginulega oziroma nikoli več potrjenega. Ne poznamo pa na Banjšicah za dinarski svet zelo značilnih jelovo-bukovih gozdov (*Abieti-Fagetum dinaricum*, *Omphalodo-Fagetum*).

Kranjski volčič (Scopolia carniolica) v grapi Avščka. Foto: Igor Dakskobler.

Brezstebelni osat (Cirsium acaule), Rebro nad Dragovico. Foto: Igor Dakskobler.

Greben Slemena, tu sem iskal kranjski jeglič. Foto: Igor Dakskobler.

Primorski vpliv v rastju Banjšic

V rastju je precej očiten primorski vpliv. Ena od najbolj pogostih gozdnih združb na tej planoti je namreč gozd bukve in jesenske vilovine (*Seslerio autumnalis-Fagetum*) in njegova dolgotrajna degradacijska oblika, gozd črnega gabra in jesenske vilovine (*Seslerio autumnalis-Ostryetum*). Tudi združba bukve in pirenejskega ptičjega mleka (*Ornithogalo pyrenaici-Fagetum*) na flišni in mešani apnenčasto-flišni podlagi ima predvsem primorsko in primorsko-predalpsko razširjenost. V koritih Avščka so njeni sestoji lepo ohranjeni in v njih bukve dosegajo izjemne drevesne višine, 40 metrov in celo več, do skoraj 45 metrov (izmero je opravil gozdarski inženir Dani Oblak). Nekatere vrste, ki so v Sloveniji v glavnem razširjene v njenem primorskem delu, imajo na Banjšicah severno mejo svoje razširjenosti. Taka je na primer podgorska glistovnica (*Dryopteris submontana*), značilnica kamnitih rastišč,

grušča in melišč, z nahajališči na grobljah pri zaselku Hoje (Levpa), pod Prižnico nad Globnim, pod Gomilo in Sv. Lovrencem. Zlasti v robnem delu planote, na pobočjih nad dolino Soče, je rastlinstvo zelo toplo-ljubno. Tu rastejo na primer tudi venerini laski (*Adiantum capillus-veneris*) – pri Avčah, piramidasta zvončica (*Campanula pyramidalis*) – najbolj severno pri Gorenjem Logu, jesenček (*Dictamnus albus*) – najbolj severno blizu izliva Vogrščka v Sočo, škrlatnordeča kukavica (*Orchis purpurea*) – v pionirskem gozdu pod Jlenkom, volecvetna vehrica (*Orlaya grandiflora*) – na kamnitih rastiščih ob cesti nad Levpo, pod zaselkom Krajc, nagubanolistna ščetinka (*Oplismenus undulatifolius*) – na cestni brežini nad zaselkom Grilevšče nad Desklami. Še več toplo-ljubnih vrst, tudi črnika (*Quercus ilex*), raste na vznožjih Skalnice, na najbolj jugozahodnem delu planote.

Združba bukve in pirenejskega ptičjega mleka (Ornithogalo pyrenaici-Fagetum) na flišnih pobočjih nad desnim bregom Avščka. Foto: Igor Dakskobler.

Podgorska glistovnica
(*Dryopteris submontana*)
na kamniti griži pri
zaselku Hoje (Levpa).
Foto: Igor Dakskobler.

Travišča na Banjšicah

To, kar planoto poleg prevladujočih gozdov še posebej označuje, so travišča. Veliko nekdanjih travnikov in pašnikov se je že zaraslo z grmišči in gozdom, a še vedno je precej vzdrževanih kmetijskih površin. Njihova rastlinska sestava, z izjemo travnikov v Lokovcu, Grudnici in okoli nekaterih zaselkov Levpe in Kala nad Kanalom, če le niso (preveč) gnojeni, kaže na primorski

(submediteranski) tip travišč, ki se imenujejo po dlakavem gadnjaku (*Scorzonera villosa*) in navadni oklasnici (*Danthonia alpina*): ime reda je *Danthonio-Scorzoneretalia*, ime asociacije *Danthonia alpinae-Scorzoneretum villosae*. Po celotni vrstni sestavi se sicer nekoliko razlikujejo od podobnih travnikov na planoti Vrhe med Vipavsko dolino in Krasom, a v njih še vedno poleg obeh vrst, po katerih se združba imenuje, pogosto ra-

*Subi travniki pod
vzpetino Ščur,
pogled proti Kalu
nad Kanalom.*

*Foto: Igor
Daksobler.*

stejo naslednje značilnice: ilirsko grabljišče (*Knautia illyrica*), krvavordeči nageljček (*Dianthus sanguineus*), liburnijska ivanjščica (*Leucanthemum platylepis* = *L. liburnicum*), liburnijski trpotec (*Plantago argentea* subsp. *liburnica*), repuščeva zvončica (*Campanula rapunculus*), mnogocvetna španska detelja (*Dorycnium herbaceum*), zlatolaska (*Chrysopogon gryllus*), ponekod tudi navadna koromačnica (*Ferulago campestris* = *F. galbanifera*) in v nižjih predelih dvoletni lan (*Linum bienne*). Na skoraj vsakem takšnem travniku raste vsaj katera od naštetih zavarovanih kukavičevk: navadna, trizoba in pikastocvetna kukavica (*Orchis morio*, *O. tridentata*, *O. ustulata*), navadni kukovičnik (*Gymnadenia conopsea*), oblata kukavica (*Traunsteinera globosa*), dvolistni vimenjak (*Platanthera bifolia*), Fuchsova in bezgova prstasta kukavica (*Dactylorhiza fuchsia*, *D. sambucina*, zadnja je redkejša). Piramidasti pilovec (*Anacamptis pyramidalis*) je bolj pogost le v nižjih, toplejših legah. Zelo redke so zavita škrbica (*Spiranthes spiralis*) – Levpsko brdo, steničja kukavica (*Orchis coriophora*) – travnik pri sv. Tomažu, in zeleni volčji jezik (*Coeloglossum viride*) – travnik na grebenu med Jelenkom in Rebrom.

Banjšice, območje Natura 2000, in močvirski meček (*Gladiolus palustris*)

Predvsem travniki v osrednjem delu planote, okoli Kuka, Slemen in Kamerača, nas ponekod nekoliko spominjajo na travnate planjave Nanosa, Vremščice in Čičarije. Na njih ni težko spregledati postavnega zlatega korena (*Asphodelus albus*). Ponekod v nekoliko užlebljenih površinskih oblikah povsem prevladuje v združbi s skalno gloto (*Brachypodium rupestri-Asphodeletum albi* nom. prov.). Kojniška perunika (*Iris sibirica* subsp. *erirrhiza*) pogosto raste na že nekoliko z grmovjem zaraslih površinah. Mečke sem na Banjšicah prvič prepoznal v jesenski podobi (pod Kukom), cvetoče pa mi je uspelo fotografirati šele lansko leto. Imel sem precejšnje težave z razlikovanjem med močvirskim (*Gladiolus palustris*) in ilirskim mečkom (*G. illyricus*). Ker je populacija zelo bogata, vitalna, sem izkopal nekaj primerkov in za pomoč pri določitvi prosil prijatelja Andreja Seliškarja. On je nabrane primerke določil kot močvirski meček. O pravilnosti njegove določitve sem se lahko prepričal, ko mi je sodelavec Branko Vreš v herbarijski zbirki našega inštituta (LJS) pokazal primerke ilirskega mečka, ki ima očitno drugačen ovoj gomolja. Močvirski meček raste tako

Vrstno zelo bogati travnik pod prelazom med Slemenom in Kameračem, rastišče močvirskega mečka in kojniške perunike.

Foto: Igor Dakskobler.

Sestoj zlatega korena (Asphodelus albus) na robu travnika med Slemenom in Kameračem.

Foto: Igor Dakskobler.

na pašniku, kjer je paša občasna, kot na travnikih, kjer po poletni košnji pasejo govedo, in najbolj množično na travniku pod prevalom med Slemenom in Kameračem, kjer nikoli ne pasejo in ga pokosijo šele v poznem poletju ali še kasneje. Na njem raste tudi zlati koren in kojniška perunika, spomladi pa tržaški svišč (*Gentiana tergestina*), jagodasta hrušica (*Muscari botryoides*) in beli prstnik (*Potentilla alba*). Na zelo popašenih površinah pod vrhom Kamerača vseh teh vrst skoraj ni več.

Zelo lepi suhi travniki so tudi pri vzpetinah Visoko pri Madonih, Ščur nad Kalom nad Kanalom in Rebno nad Dragovico. Njihov spomladanski okras je ponekod tudi tržaški svišč, jesenski pa retijski sviščevec (*Gentianella germanica* subsp. *rhaetica*) in redkeje resasti sviščevec (*Gentianella ciliata*). Posebnost banjških travnikov so nekoliko zakisana vbokla pobočja ali uravnave, ki po rastju lahko še sodijo v združbo dlakavega gadnjaka in navadne oklasnice ali pa v združbo volka in navadne grebenuše

Močvirski meček (Gladiolus palustris) in njegov gomolj na travniku med Slemenom in Kameračem.

Foto: Igor Dakskobler.

(*Polygalo vulgaris*-*Nardetum strictae*). Na takih, nekoliko zakisanih rastiščih rastejo tudi arnika (*Arnica montana*), ki je zavarovana, nizki gadnjak (*Scorzonera humilis*), ki je v Sloveniji precej redek in na rdečem seznamu, in navadna majnica (*Antennaria dioica*) – z redkimi nahajališči (Ščur, Rebro, greben med Kukom in Slemenom, Gomila). Veliko število vrst lahko popišemo tudi na zatratljenih nekdanjih njivah, ki jih uvrščamo v združbo rumenkastega ovsenca in Freynovega škrobotca (*Rhinantho freynii*-*Trisetetum flavescentis*).

Za zdaj na Banjšicah uspejo ohranjati ravnovesje med živinorejo, pašniki, gnojenimi travniki in travniškimi površinami, kjer gnojila vnašajo le v zmernih količinah ali sploh ne in jih s pozno košnjo ohranjajo v zelo dobrem stanju. Osrednji del Banjšic zato predvsem zaradi omenjenih travišč, ki so tudi življenjski prostor številnih ptic, sodi med območja *Natura 2000* (Fučka in sod., 2004). Ker je tudi močvirski meček ena izmed evropsko varstveno pomembnih vrst (Seliškar, 2004), bo zdajšnji način gospodarjenja s temi travišči pod Slemenom in Kukom ohranjal tudi to zelo ranljivo vrsto.

Kojniška perunika (Iris sibirica subsp. erirrhiza) na travniku med Slemenom in Kameračem.

Foto: Igor Dakskobler.

Tržaški svišč (Gentiana tergestina) pod Kameračem.

Foto: Igor Dakskobler.

Jagodasta brušica (Muscari botryoides) s skoraj belimi cvetovi pod Slemenom. Foto: Igor Dakskobler.

Nekoliko zakisano travnišče z arniko (Arnica montana) in navadno majnico (Antennaria dioica) pod Rebrom. Foto: Igor Dakskobler.

Nekoliko zakisano travnišče z nizkim gadnjakom (Scorzonera humilis) pod Slemenom. Foto: Igor Dakskobler.

Banjšice, območje Natura 2000, pogled s Slemena proti severovzhodu. Foto: Igor Dakskobler.

Zanimiva grmišča in mokrišča

Nekatera travnišča se vendarle zaraščajo in ponekod, kjer prevladuje laporovec in so tla globoka in nekoliko zakisana, nastajajo zanimivi pionirski gozdiči leske (*Corylus avellana*), navadne breze (*Betula pendula*) in črne jelše (*Alnus glutinosa*). Na grebenskih legah in bolj plitvih tleh so ponekod težko prehodna grmišča enovratega gloga (*Crataegus monogyna*), robid (*Rubus* spp.) in navadnega brina (*Juniperus communis*). Ta ponekod (Reber nad Dragovico, manj izrazito okoli Kuka) povsem prevladuje in njegove vrzela ste sestoje uvrščamo v združbo navadnega brina in skalne glote (*Brachypodium rupestre*-*Juniperetum communis* nom. prov.). V njih je še vedno precej travniških vrst, čeprav pogled od daleč daje vtis že skoraj sklenjenega grmišča.

Imajo pa Banjšice tudi pravo mokrišče, Mlako pod Mrcinjami, v kateri so in morda še uspevajo tudi nekatere vodne ali

močvirske rastline, kot so kolenčasti lisičji rep (*Alopecurus geniculatus*), kljunasti in mehurjasti šaš (*Carex rostrata*, *C. vesicaria*), grbasta vodna leča (*Lemna gibba*), plavajoči dristavec (*Potamogeton natans*), trpotčasti porečnik (*Alisma plantago-aquatica*), (skupina) močvirska sita (*Eleocharis palustris* agg.), (skupina) pokončni ježek (*Sparganium erectum* agg.) in še druge. Nekoliko podobno, a manjše mokrišče (kal) s precej manj vodnimi in močvirskimi rastlinami je v severnem delu planote, pri domačiji Princ (Kanalski Lom).

Rastlinski okras prostrane planote je le ena od njenih naravnih zanimivosti. Zagotovo še večje bogastvo so njeni ljudje in njihova dediščina, nekdanje obrti in védenja, samotne domačije, zgodbe iz preteklosti, stara verovanja, velika povezanost ljudi in narave, ki je niti sodobnost z vsemi pripomočki še ni pretrgala. Raziskovalci, kot so Pavel Medvešček, Rafael Terpin, Rafael Podob-

Združba navadnega brina (Juniperus communis) in skalne glote (Brachypodium rupestre), Rebro nad Dragovico.

Foto: Igor Dakskobler.

Grmišče z enovratim glogom (Crataegus monogyna) na nekdanjih pašnikih pod Kameračem nad Batami.
Foto: Igor Dakskobler.

Mlaka pod zaselkom Mrcinje. Foto: Igor Dakskobler.

nik, Dario Cortese, Ljoba Jenče in drugi, a tudi nekateri domačini, so dediščino teh krajev zmogli opisati ali upodobiti še vse drugače, kot jo zmorem sam.

Zahvala

Za dragoceno pomoč pri dolgoletnem raziskovanju rastlinstva Banjšic, pri določanju rastlin, izmeri dreves in za posredovane podatke se najlepše zahvaljujem svoji družini, dr. Branku Vrešu, mag. Andreju Seliškarju, Daniju Oblaku, Branku Anderletu in Jožetu Langu.

Literatura:

Dakskobler, I., 2005: *Floristične novosti iz Posočja in sosednjih območij v zahodni in severozahodni Sloveniji – IV. Hacquetia*, 4 (2): 173–200.

Dakskobler, I., 2015: *Nekatere posebnosti flore in vegetacije severozahodnega dela Banjšic (zahodna Slovenija)*. *Folia biologica et geologica*, 56 (3): 25–36.

Dakskobler, I., 2018: *Oznaka rastja in rastlinstva (vegetacije in flore) zahodne Banjške planote*. V: Zuljan Kumar, D., Perkon Kofol, M., (ur.): *Zahodna Banjška planota skozi čas. Koper: Založba Annales*, 53–71.

Dakskobler, I., Skok, M., Seljak, G., Lango, J., Bačič, M., 2020: *Thlaspi sylvestre* Jord. (= *T. caerulescens* J. & C. Presl), dopolnjena vednost o razširjenosti in rastiščih redke vrste v flori Slovenije. *Folia biologica et geologica*, 61 (2): 205–227.

Fučka, D., Lukežič, T., Kodele Krašna, I., 2004: *Banjšice – travniški dom številnih ptic. Našim vnukom v dar*. Zloženka. Ljubljana: Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, 17 str.

Lona, C., 1952: *La flora delle Alpi Giulie nell'Orto botanico alpino »Juliana« di Alberto Bois de Chesne*. *Atti del museo civico di storia naturale di Trieste*, 18: 125–264.

Seliškar, A., 2004: *Gladiolus palustris – močvirski meček*. V: Čušin, B., in sod.: *Natura 2000 v Sloveniji*. Rastline. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 97–101.

Wraber, T., 2005: *O verjetni nesamoniklosti nekaterih semenek, primerov za florulo castrensis, v flori Slovenije*. *Hladnikia*, 18: 3–10.

Kaheksija v onkologiji

Petra Vidmar

Beseda kaheksija izvira iz grščine: *kakos*, slabo, in *hexis*, stanje. Označuje razgraditveno ali katabolno nastavev presnove, v ospredju je nenamerna izguba telesne mase, in sicer predvsem mišične. Vzrok za razvoj presnovnega stanja kaheksije je sistemski vnetni odziv organizma pri rakavih in drugih kroničnih boleznih. Povezujemo jo s slabšim preživetjem, nižjo kakovostjo življenja in šibkejšim odgovorom na zdravljenje osnovnega obolenja. Kaheksija kljub pogostosti in dolgi zgodovini obstoja še vedno pomeni velik izziv za zdravnike, bolnike in njihove bližnje (Schmidt, Rohm, Herzig, Berriel Diaz, 2018).

Spremembe presnove se začnejo razvijati že ob samem začetku kroničnih bolezenskih stanj in se postopoma razvijejo v značilni

Ključni simptomi kaheksije so:

- nenamerna izguba telesne teže,
- zmanjšanje mase skeletnih mišic,
- izguba teka ali anoreksija,
- zmanjšanje mišične moči in oslabelost.

zunanji videz (fenotip), ki ga je pod imenom kaheksija opisal že Hipokrat (približno 460 pred našim štetjem–370 pred našim štetjem) pri bolnikih s srčnimi obolenji: »*Ramena, ključnici, prsni koš in stegni so se raztopili. Bo-lezen je smrtna.*« (Katz, Katz, 1962). Kaheksijo danes opredeljujemo kot večfaktorski